

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Philippi Clüveri[i] Germaniæ Antiquæ Libri tres

Clüver, Philipp

Lugduni Batavorum, 1631

Cap. XXXI. De reliquâ theologiâ. ac primùm de universi mundi & angelorum creatione: item de horum lapsu, & diaboli veneratione.

urn:nbn:de:hbz:466:1-44541

scriptores, quos & Tacitus, nempe *Lygios*, liquet ex eo, quòd *antiqua religionis lucum* illic memorat noster. At hi non ad oceanum, ne ad oceani quidem finem Codanum: sed longè inde remoti Vistulæ amnis lævam ripam, inter Vladislaviam & Cracoviam, Poloniæ nunc opida, latè accoluerunt: ut infra suo loco monstrabitur. Nec traditum eos habuisse, ex oceano deos istos quondam ad sese delatos, satis locuples est testis idem Tacitus: eorum temporum scriptor, quibus clariùs jam, exactiùsque noscebantur Romanis Germanorum populi, is *nullum* illic ait fuisse *peregrinae superstitionis vestigium*. Nec tamen dubitari potest, eosdem fuisse deos, quos *Castorem & Pollucem* adpellarunt Latini, Græci verò *Κάστωρ & Πολυδδύμω*, sæpiùs tamen conjunctim uno vocabulo *Διοσκύρες*, id est, *Jovis filios*; quando & ut fratres, 10 & ut juvenes venerati sunt nostri. Sic igitur ego de his statuo. Quum omnia reliqua numina, ut suprà dictum, homines primùm in suâ Græciâ natos finxerint Græci; mirificasque inde contexuerint fabulas, ac nugamenta absurdissima: de Dioscuris etiam idem eos fecisse, maxime credibile est. quos Helenæ fratres, è Jove ac Ledâ, Tyndari Lacedæmoniorum regis filiâ, natos tradiderunt. De his ita Virgilius, *Aeneid. lib. VI*:

Si fratrem Pollux alternâ morte redemit:

Itque, reditque viam toties.

Nempe, fabulabantur Græci: quum cæsus à Lynceo fuisset Castor, immortalem Pollucem à patre Jove immortalitatem fratri petiisse. quam quum obtinere nequisset, impetrasse tamen, ut dimidium suæ illi impertire posset. proinde alternis eos occidere, atque reviviscere dicebant. Ex quâ fabulâ ego conjicio, Solem eos primùm intellexisse, atque Lunam: quæ sidera alternis vicibus quotidie occidunt, oriunturque. τὸ Διὸς autem dicta sunt *κῆρος*, quia ab æterno Deo, rerum omnium auctore, unâ cum reliquo mundo, condita fuerunt. Et Lunam dictam fuisse sororem Solis, poetarum passim testantur monumenta. Cuncta hæc confirmantur illo Plutarchi, quod est in libro de *Iside*, hujusmodi: *Ἴσριδος γὰρ Αἰγυπτίοις τὸ πάλαιον, ὃ καλεῖται Ἐλλέες Ἄργω. τὸ Ὀσίριδος τεὸς εἰδωλον, ὅτι πρὶν καταστραφεῖσθαι, ἔμαχεθ' ἐν Φερέδων Ἐρμῶν, ἃς ἔκνωσ' ἂν τὸ μὲν Ὀρε, τὸ δ' Ἴσιδος ἱερὸν Αἰγυπτίοις νομίζουσιν.* Id est: *Tradunt Aegyptii, navim, quæ Argo dicitur Græcis, navis Osiridis imaginem, in honorem ejus inter sidera relata, non procul ab Orione, & Cane ferri. quorum siderum alterum Hora, Isidi alterum sacrum Aegyptii censent.* Horum esse Aegyptiis Apollinem, auctores sunt Herodotus lib. 11, & Plutarchus eodem libro de *Iside*. Apollinem esse eundem & Solem, Isin verò Lunam, 30 suprà satis abundèque ostensum est. Sed quid Aegyptiis cum Græcorum Argonautis? Nihil magis, quam Germanis nostris cum eorundem Græcorum Helenæ fratribus. Scilicet, per τὸ Ὀσίριδος πάλαιον sive per Argo navim ego intelligo arcam Noachi, in quâ generis humani reliquiæ contra inundationis vim protectæ fuerunt. cujus rei memoriam postea celebrarunt, si non omnes, certè complures orbis terrarum gentes, sub simulacro Isiaci navigii; ut suprà ostensum est. Ceterò per *Dioscurus* fratres vera ab initio gentium theologia designasse videtur Deum filium, & Deum Spiritum sanctum: qui eo nomine fratres inter se haberi poterant, quòd ambo ab uno patre Deo, cæli terræque creatore, ortum habebant.

40

CAP. XXXI.

De reliquâ theologiâ: ac primùm de universi mundi & angelorum creatione: item de horum lapsu, & diaboli veneratione.

DE diis igitur, quos prisca Germani coluisse traduntur, hætenus actum. nunc reliqua etiam eorum theologia, philosophiaque inspicienda est. Ut de vero, æternoque Deo, rerum cunctarum conditore, veram quamdam cognitionem omni ævo habuere universæ per omnem terrarum orbem gentes: sic singularum quoque rerum, ab eo conditarum, harumque status & conditionis haud exiguam eandem habuisse noticiam, è veterum juxta, ac recentium scriptorum monumentis perspicio: adeò, uti nihil ferè in fide nostrâ Christianâ de iis comprehensum sit, quod non è gentium theologiâ liquidò adserere, ac probare queas. Sed de his quoque, jam ante me, quamcopiosissimè pariter ac doctissimè egerunt prædicti viri, Augustinus Steuchus, in opere de perenni philosophiâ, & Philippus Mornæus, in libro de veritate religionis Christianæ. Quapropter ego heic non nisi succinctè de singulis agam; quatenus scilicet explicatio eorum, quæ Celtæ nostri credidisse de iis feruntur, postulaverit.

Universum hunc *MUNDUM*, id est, cælum, & sidera, terras, maria, & quæcumque his continentur, ab uno illo, æterno Deo, condita esse, omnes credidisse gentes, ex iis,

quæ suprà disputata sunt, jam dudum patuit. Celtas nostros, atque in his maximè Germanos eandem tenuisse noticiam atque opinionem, ex eo perspicitur, quòd antiquissimam illam rerum omnium conditoris adpellationem ΤΗΕΥΤΗ, & primi ab eo conditi mortalis nomen ΜΑΝ, haud ignorarunt.

Sed de ipso mundo Celtarum sapientes quid senserint, primo loco videamus. Strabo, lib. IV, ita de Gallorum loquitur Druidis, ac reliquis philosophis: Ἀφ' ἑστέων λέγουσι τὰς ψυχὰς, καὶ τὸ κόσμον ἠπικρατήσαν δὲ πᾶσι καὶ πῦρ, καὶ ὕδωρ. id est: Animas interitus experteis statuunt, & item mundum. aliquando tamen ignem & aquam superatura. Eandem de mundo habuisse opinionem & Græcos & Latinos, testatur Cicero, in somnio Scipionis, his verbis: Propter eluviones, exustionesque terrarum, quas accidere tempore certo necesse est, non modò non æternam, sed ne diuturnam quidem gloriam assequi possumus. De fabricatione equidem mundi nihil Strabo ostendit. cognitionem tamen ejus rei habuisse Celtas nostros, conjicere datur, cum ex eo, quòd de primi hominis è terrâ formatione habuere noticiam, ut suprà, cap. IX, ostensum est; tum, quòd etiam aliæ in averfis longèque remotis orbis partibus gentes ejusdem rei memoriam servarunt. De Aegyptiis ita Diogenes Laërtius, in proœmio, ex Hecatæi & Aristagoræ monumentis: Τὸν κόσμον ἤγητον ἔφασκεν Φασί, καὶ σφαιροειδῆ. id est: Mundum genitum esse ajunt, mortalemque, & ad sphaerae modum rotundum. De Græcis simul atque Indis sic Strabo, lib. XV, ex relatione Megasthenis: περὶ πᾶσιν ἢ πᾶσι ἔλλησιν ὁμοδοξοῦν ὅτι ἢ ἤγητον ὁ κόσμος, ἔφασκεν λέξαν καί κείνας, καὶ ὅτι σφαιροειδῆς ὅτι διοικῶν αὐτὸν, καὶ πᾶσιν θεοῖς, δι' ὅλα διέπεφύσκει αὐτὸν. δεχθῆναι ἢ τὸ πᾶσι συμπέσσειν ἐπ' αὐτῶν, τὸ ἢ ἰσομοσιῶν τὸ ὕδωρ πᾶσι ἢ πᾶσι πᾶσι σφαιροειδῆ, πᾶσι πᾶσι ἐπὶ φύσιν, ἐξ ἧς ὁ ἔρανος, ἔπε ἀσπερ γῆ δὲ ἐν μέσῳ ἰδρυται & πᾶσι. καὶ πᾶσι ἀσπερ ἢ ἔφασκεν ὁμοία λέξαν, καὶ ἄλλα πᾶσι. id est: De multis eos cum Græcis sentire: ut, quòd mundus ortum habuerit, & sit interiturus, & sphaericus, eos quoque tradere: & quòd conditor & administrator ejus Deus universum pervadat. primordia universarum rerum diversa esse; mundi autem aquam: & præter quatuor elementa, quintam quandam naturam esse, ex quâ cælum astraque existerint. terram in medio esse positam universi. item de semine, & de animâ, similia eos docere, & alia complura. Plutarchus in Craffo, & qui hunc sequutus est, Appianus in Syriacis, ita tradunt de deâ Syriâ Atargati: Ταῦτ' αὖ οἱ αὐτὸν δὲ Φροδῆτον, οἱ ἢ ἔραν, οἱ ἢ πᾶσι τὰς δεχθῆναι καὶ ἀσπερ πᾶσι ἐξ ἡγεῶν πᾶσι αὐτῶν καὶ φύσιν νομίζουσιν. id est: Hanc alii Venerem, alii Inonem, alii causam & naturam, existimant, ex humore principia ac semina præbentem omnibus rebus. Cicero, de naturâ deorum lib. I: Thales Milesius, qui primus de talibus rebus quaesivit, aquam dixit esse initium rerum: deum autem, eam mentem, quæ ex aquâ cuncta finxerit. Hæc, & talia Celtarum quoque sapientis tradidisse, intelligo ex iis, quæ Strabo, dicto lib. IV citat; maximè verò ex his Cæsar's, de iisdem Druidis, comment. V I, loquentis: Atulta de sideribus atque eorum motu, de mundi ac terrarum magnitudine, de rerum naturâ disputant, & juventuti transdunt. Quæ certè cuncta, neque sibi Thales, neque alii Græci, neque Aegyptii, neque Indi, neque Celtæ nostri, ex suis sibi finxerunt cerebris, aut ex somniis observarunt: sed ex ipso veritatis fonte omnes pariter hauserunt; id est, à primo omnium patre ΑΔΑΜΟ, ejusque filiis ac nepotibus tradita acceperunt: quamquàm haud satis fidæ mandârunt memoriæ. unde postmodum ipsa veritas multis, temporum 40 longinquitate, involuta est erroribus. Terram, à Deo conditam, aquis fuisse omnem initio coopertam, testis est gravissimus sanctus Dei vir Moses, in lib. geneleos, cap. I, ver. II, & IX. Quòd verò aquam atque ignem aliquando superatura crederint Celtæ, item, quòd Cicero eluviones & exustiones terrarum certo tempore accidere necessum esse putavit: ea partim vera, partim sunt falsa. Verum erat, ignem & exustionem terrarum tandem superatura. id quidpe novissimo die, quo æternus æterni Dei Filius ad judicandum totum mortalium genus venturus est, futurum esse scimus. At in aquarum eluvionibus quamlongissimè errarunt. harum quidpe, post primam illam, quæ Noachi temporibus accidit, nullam amplius futuram, ipse pollicitus est Deus, teste Mose, dicto libro, cap. V II, ver. XI, & XV. Causam creati mundi ostendit Cicero, de naturâ deorum lib. II: Omnia, quæ sint in hoc mundo, quibus utantur homines, hominum causâ facta esse, & parata. Hæc igitur de universi mundi creatione, cum Celtæ nostri, tum reliquæ senserunt gentes.

ANGELOS à Deo, rerum omnium conditore, esse creatos innumeros, Aegyptiorum docuit theologia; ex quâ postea Græci secretiora sua hauserunt, quum suam ipsorum antiquissimam illam theologiam ita fabulis obscurassent, uti nihil certi inde de Deo, deque rebus ab eo conditis, colligere possent. Maximus Tyrius, dissertat. I: οὐδὲ πᾶσι θεοὶ, καὶ φίλοι, ἀλλ' ἀληθῆς δεῖμα. τὰ πᾶσι καὶ ἔρανον αἱ ἀστέρων φύσιν, τὰ πᾶσι αὐτὸ κατ' αἰθέρα αἱ δαίμονων ἕσται. id est: Nec enim triginta tantum deorum millia, supremi illius filii, & amici

& amici sunt; sed innumeri: partim in cælo stellarum corpora, partim in æthere geniorum essentia.

- Julianus Cæsar, in hymno regi omnium rerum Soli dicato: Εἰς ἑὸν γὰρ τὸ ἅπαν δημιουργός· πολλοὶ δὲ οἱ κατ' ἑραῶν ποσειδώντις δημιουργοὶ θεοὶ. hoc est: *Vnus quidem omnium rerum est conditor deus: multi autem sunt in cælo circumeuntes dei, conditori illi subiecti.* Idem Maximus, in disertat. XVI: Εἰσὶ δὲ αὐτῶ Φύσες ἀθάνατοι, οἱ καλεῖσθαι ἀθανάτου δόκτοροι, ἐν μέσῳ γῆς καὶ ἑραῶν τεταγμένοι. θεῶν μὲν ἀθάνατοι, ἀνθρώπων δὲ ἰσχυρότεροι· θεῶν μὲν ἀλησιαιῶν, ἀνθρώπων δὲ τιμωροί. hoc est: *Immortales autem quasdam habet naturas; quas secundos immortales vocant, in medio terræ cælique constitutas. hi minùs potentes sunt quàm dii, magis quàm homines; deorum ministri, hominum præsidēs: diis proximi, hominum curatores diligentissimi.* Plutarchus, in libro de Iside: 10 Οὗ τε Πλάτων ἐπινοήσας τὸ πῶν ὀνομάζει τὸ θεῶν, καὶ Διαιμονικόν, ἐν μέσῳ θεῶν, Ἐ ἀνθρώπων, Ὀχλὸς ἑὸν καὶ ἐκείνους ἀνθρώπων ἀναπέμπουσας, ἐκείθεν δὲ μαρτυρεῖται διὰ τῶν δόσεων ἀγαθῶν φέροντας. hoc est: *Et Plato etiam hoc genus inter homines atque deos interpretum ministrorumque fungi munere ait: qui ab hominibus vota precisque ad deos perferant; à diis verò ad homines oracula & dona bonarum rerum.* De Iaponiæ insulæ incolis ita scribitur: *Vnum deum creatorem, ac conservatorem omnium prædicant. cælorum indigenas angelos esse: quos à divinæ majestatis contemplationi vacare ajunt; & insuper hominum custodes esse.* Hæc equidem isti; haud ita longè à veritatis fonte. Sic scilicet divus Paullus, in epistolâ ad Hebræos, cap. I, ver. ult., de eisdem angelis: οὐχὶ πάντες εἰσὶ λητουργοὶ πνεύματα, εἰς Διαιμονίας καταστάθμενα. Διὰ δὲ τῶν μέλλοντων κληρονομεῖν σωτηρίας; id est: *Nonne omnes sunt ministerii munere fungentes spiritus; qui ministerii causâ emittuntur propter eos, qui hereditatem consequuturi sunt salutis.* Et ipse cæli terræque Dominus, 20 Jესus Christus, apud Matthæum, cap. XVIII, ver. X: Ὁ ὅτι μὴ κατὰ φρονήσει ἐνός τῶν μικρῶν τέτων λέγω ὑμῖν, ὅτι οἱ ἀγγελοὶ αὐτῶν ἐν ἑραῶν Διὰ παρὸς βλέπει τὸ προσώπων τῶν πατέρων μου Ἐ ἐν ἑραῶν. id est: *Videte ne contemnat is aliquem ex parvis istis. dico enim vobis, angelos eorum in cælis omnī tempore intueri faciem patris mei, qui in cælis est.* Idem vel simile cum Ægyptiis, Græcis, atque Indis, credidisse de minoribus istis numinibus & Celtas nostros, haud equidem dubitaverim. sic quidē Cæsar de Gallis, comment. VI: *Multa de deorum immortalium vi ac potestate disputant, & juvenuti transdunt.* De Scandinaviæ autem peninsulæ, quæ Svediam Norvagiæque complectitur, incolis ita Procopius, rerum Gothicar. lib. II: θεῶν ἑὸν καὶ δαιμόνων πολλῶν σεβασμὸν, ἑραῶν τε Ἐ ἀέρας. hoc est: *Deos ac dæmonas plurimos colunt, caelestis juxta atque æreos.* Nomina iis universis tribuit Martianus Capella, lib. II, ANGELORUM, GENIORUM, ac DÆMONUM. quæ adpellationes in utrisque spiritibus, bonis simul ac malis obtinuerunt. Quum verò æterno illi THEUT præcis sæculis etiam TITAN esset inter mortales nomen, ut supra, cap. XXVI, dictum est; de hoc angelos quoque, seu filios ejus, quos creaverat, adpellarunt TITANES: quod itidem vocabulum postea bonis pariter ac malis angelis mansit; ut mox infra videbimus.

- LAPSUM angelorum non ignorasse præcis illas genteis, plurimis documentis liquet: hoc quidē Ægyptiorum Typhon, Persarum Arimanius, Græcorum Briareus, Cottus, Gyges, Enceladus, Python, item Gigantes, Titanes, Aloides, & alia hujusmodi significant nomina. etenim, ut ipsi Deo, rerum omnium conditori, sic maligno etiam spiritui, ejusque angelis, à variis effectibus varia mortales imposuerunt vocabula. Horum procreationem ita describit Hesiodus in Theogoniâ:

50 Ἄλλοι δὲ αὐτῶ Γαίης τε καὶ Οὐρανῶ ἐξ ἐργασίῃ
 Τρεῖς παῖδες μεγάλοι, Ἐ ἑβερμοί, σὺν ὀνομασθῶν,
 Κότιον τε, Βεραρεύς τε, Γύγης δ', Ἐπερήφωνα τίνας.
 Τῶν ἑκατὸν ἑὸν χεῖρες ἀπ' ὤμων αἰσοσῆ
 Ἄπασσι, κεφαλαὶ δὲ ἑκάστω πεντήκοντα
 Ἐξ ὤμων ἐπέφυκαν, ὅππῃ τιβαροῖσι μέλασιν.
 Γυγὸς δὲ ἀπασσῶν, κρατερῆ, μεγάλῳ ὅππῃ εἶδεν
 Ὅσσοι γὰρ Γαίης τε καὶ Οὐρανῶ ἐξ ἐργασίῃ,
 Δφύπλοιο πύδων, σφετέρῳ δὲ ἡχρόνῳ πύδῃ
 Ἐξ ἐργασίῃ.

*Alii deinde à Terrâ & Cælo prognati sunt
 Tres filii magni, & prævalidi, non nominandi,
 Cottusque, Briareusque, Gygesque, superba proles.
 Quorum centum equidem manus ab humeris manabant
 Inaccessæ: capita verò unicuique quinquaginta
 Ex humeris prognata erant, super robustos artus.
 Robur autem immensum, validum ingenti in staturâ.*

Quotquot enim Terrâ & Cælo procreati sunt,
Potentissimi filiorum, suo verò infensi erant parenti
Ab initio.

Ovidius, Fastorum lib. III:

Saturnus regnis à Iove pulsus erat.
Concitat iratus validos Titanas in arma:
Quaque fuit fatis debita, tentat opem.
Matre satus terrâ, monstrum mirabile, taurus,
Parte sui serpens posteriore fuit.
Hunc triplici muro lucis incluserat atris
Parcarum monitu Styx violenta trium.
Viscera qui tauri flammis adolenda dedisset,
Sors erat, aternos vincere posse deos.
Immolat hunc Briareus factâ ex adamante securi.

10

Sub Cæli ac Terræ fabulis ipsum verum æternumque intellectum fuisse Deum, supra ostensum est. Ab hoc igitur rectè dicebantur procreati illi, qui postea patri suo sese opposuerunt. Non tres tantum fuisse fratres gigantes, sed complureis alios, passim ex poetarum fabulis dicitur. Virgilius, γεωργικῶν lib. 1:

Partu terra nefando
Cæumque Iapetumque creat, sævumque Typhæa,
Et conjuratos cælum rescindere fratres.
Ter sunt conati imponere Pelio Ossam,
Scilicet atque Ossæ frondosum involvere Olympum:
Ter pater exstructos disjecit fulmine montes.

20

Ovidius, μετμορφ. lib. 1:

Affectasse ferunt regnum cæleste gigantes,
Atque congestos struxisse ad sidera montes:
Tum pater omnipotens misso perfregit Olympum
Fulmine, & excussit subiectum Pelion Ossæ.

Virgilius, Aeneid. lib. VI.

Heic & Aloidas geminos, immania vidi
Corpora, qui manibus magnum rescindere cælum
Aggressi, superisque Iovem detrudere regnis.

30

Pindaro in Olympiis, ode IV, dicitur τυφῶν, qui in Pythiis, ode I, τυφῶς. sic Nonno etiam, in Dionysiis, modò τυφῶν, modò τυφῶδες. Julianus, in epist. ad Serapionem: καὶ μὲν ἔ Πίνδαρος ὁ ἑθναῖος πλὴν ἀναίρεσιν ἔ τυφῶνείας ἐν Πυθικαῖς κηρύττων, ἔ ἔ μεγίστη τέτις γίγασι κρητὶ τῶ μεγίστω βασιλεῖ τῶν θεῶν παλιθεῖς, ἐχ ἐπρωθεν αὐτῶ τῶ Φημίας κρηλίω ἔ παρεβολῶν, ἢ ὅτι τ γίγαστα ἔ εκατοικαίφαλον ἐνὶ βλημαῖς καθελεῖν ἤρεσεν: αἰς ἔ πῖ ἴον ἄλλε εἰς χῆρα ἔ Διὸς ἐλθεῖν ἀνιμάχε γίγασι νομιθεῖνός, ἢ ὅτι ἢ μήτηρ μόνον τῶ ἄλλων ἐκατὸν κεφαλαῖς ὠπλισεν, ἐπῖ ἐπρε πνὸς θεῶν, ἢ μέγιστος ἀξιοκωπὸς παρὸς πῶντων πῶς τῶ γίγασι κατὰ δαίρεσιν ὄν. Hoc est: *Quin & Pindarus Thebanus, ubi Typhœi cadem in illo triumphali carmine celebrat, & maximi hujus gigantis robur maximo deorum regi attribuit: non alio nomine cum magnifice adeo commendat, quàm quod gigantem centeno capite horrendum uno ictu adflixerit, atque prostraverit: tamquam nullus alius gigas manum cum Iove conferere potuerit, nisi quem solum mater centum capitibus armarat: neque ullus deus, præter Iovem, tantâ victoriâ dignus esset.* Plutarchus, in dicto libro de Iside: βέλτων αὐτῶ, οἱ πᾶσι τῶ τυφῶνα ἔ ὄσεν, ἔ ἴσιν ἰσραῖμα, μήτε θεῶν παλιμαῖς, μήτε ἀνθρώπων, ἀλλὰ δαίμονων μεγάλων εἶναι νομίζοις, αἰς ἔ Πλάτων, ἔ Πυθαγόρας, καὶ Ξενοκράτης, ἔ Χρυσίππος, ἐπίμοι τοῖς πάλαι θεολογοῖς, ἐρωμῶν ἐστὲρ μὲν ἀνθρώπων γαροῖται λέγεσθαι, ἔ πολλῆ τῆ δυνάμει πλὴν φύσιν ὑπερφέρουσαι ἡμῶν, τὸ ἔ θεῶν ὄσιν ἀμιγρὸς ἐδὲ ἀκρῶν ἔχουσαι, ἀλλὰ ἔ ψυχῆς φύσιν καὶ σώματι αἰδότησι σωφληχρῶς, ἢ δοῦν δὲ χολῶν ἔ πνον, ἔ ὄσιν πῶντων ἐχενέμοι τῶ μετὰ βολαῖς παῖσι, ὄσιν μὲν μάλλον, ὄσιν ἢ ἦσιον δὲ πῶντα ἔ γίνονται αἰς ἐν ἀνθρώποις, ἔ δαίμοσι, δρετῆς διαφορῆ κακίας, πᾶσι δὲ Γίγασιν ἔ Τιτανικὰ παρ' Ἐλλῆσιν ἀδόμορα, ἔ Κρόνος πνὸς ἀθεσμοὶ πρῶτος, ἔ Πύθων ἔ ἀντιπέρας παρὸς Ἀπιδωνά, Φθόγχοι πὲ Διενύσε, ἔ πλᾶναι Δήμητρος, ἐδὲν δολοίπασιν τῶ ὄσεν μακῶν, ἔ τυφῶν αὐτῶν, ἄλλων τε, ἄν πῶσιν ἔξεσιν ἀνέδλω μυθολογῶν ἀκρῶν ὄσιν πῶντων ἰερούς πεκαλυπθῶν ἔ πλεπῆς, ἀρρητῶ διασῶ(ε) ἔ ἀρῆα παρὸς ὄσιν πολλῶς, ὄμοιον ἔχῶ λόγον. Hoc est: *Melius igitur faciunt, qui, quæ de Typhone, Osiride, & Iside narrantur, neque deorum, neque hominum, sed magnorum geniorum evēta esse sentiunt. quos genios & Plato, & Pythagoras, & Xenocrates, & Chrysippus, præcorum theologorum imitatione, hominibus robustiores existisse ajunt, & potentiâ nostram naturam longè superante: divinâ*

40

50

divinâ autem naturâ hand sincerâ, nec purâ praditos: sed qua, anima naturâ, corporisque sensu comprehensa, voluptatis esset dolorisque capax, aliisque id genus obnoxia adfectionibus mutationibusque, quibus alii magis alii minus turbantur. nam, uti in hominibus, sic in demonibus etiam sunt virtutum vitiorumque discrimina. Etenim qua de Gigantibus & Titanibus apud Grecos captantur, & Saturni quadam scelera, Pythonis cum Apolline certamen, exsilia Bacchi, Cereris errores, nihil differunt ab Osiridis ac Typhonis eventis, aliisque similibus, que omnibus licet licenter conficta audire. eadem est eorum quoque ratio, qua in mysticis sacris occultè aguntur, & efferrè ad vulgus, aut ab eo videri nefas ducitur. In tantis fabularum involucris haud parum veritatis emicet, de angelorum naturâ, deque lapsu eorum, qui per imperfectionem & vitia accidit. Idem auctor, in libro de oraculorum defectu: οὐτως ἔχει καὶ τὸ Τυφονικὰ, & τὰ Τιτανικὰ. Δαιμόνων μάχας γαρονίαι παρὸς δαίμονας. Id est: Eiusdem generis sunt res Typhonis & Titanum. geniorum enim contra genios fuisse pugnas. Duo diversa heic innuit genera geniorum; bonorum alterum, alterum malorum. hos Typhonis, illos Titanum adpellatione intelligit; ut supra, in libro de Iside. At Diodorus, lib. 1, etiam eos adpellat Titanes, qui Horum, id est, Apollinem, oppresserunt. Et Ciceronis, de naturâ deorum lib. 11, hæc sunt de diis verba: *Vt cum Titanis, ut cum Gigantibus bella gesserunt.* Et Virgilio, Aeneid. VI, sunt ista:

*Heic genus antiquum Terræ, Titania pubes
Fulmine dejecti.*

Unde patet, omnes angelos, à Titane, sive à Theut, id est, à Deo procreatos, dictos fuisse Titanes; ut supra monui. Cælum igitur, id est, ipsum Deum, patrem ac conditorem suum oppugnasse Typhonem, factu inflatum, cum sociis ac commilitonibus suis, ex hæcenus dictis intellectum est. Depugnatum esse à Deo & angelis, qui in obedientiâ permanferunt; partim modò è Plutarcho, partim supra è Juliano didicimus. Plutarchi porrò sunt ista, loco proximè dicto: Δαιμόνων μάχας γαρονίαι παρὸς δαίμονας. εἴτα Φυγὰς τῆς κεραιφέντων, ἢ δικαιοσύνης ὑπὸ θεῶν ἢ ἐξαμαρτόντων, οἷα τοῦ Φων λέγει, παρὸς ὅσον ἐξαμαρτόντων. id est: Geniorum enim ajunt fuisse contra genios pralia; & à deo irrogata iis supplicia, qui in eum deliquerant, qualia in Osirin Typhon. Et in libro de Iside: τοῦ Φων δένα ἰδὸς ὑπὸ Φήνης καὶ δυσμερείας εἰργάσαντο καὶ πάντα περὶ γμάλας παρὰ τῆς, ἐνὶ σπλήνι κακῶν γλυκὸν ἰσὺς τὰ πῦρ καὶ τὴν ἰλάσαντο. εἴτα διελυγέδων. hoc est: Typhon, quum, odio impulsus & malignitate, atrociam patrasset facinora, omnibusque conturbatis rebus, terras omnes, omniaque maria malis implevisset, tandem pœnas dedit. Virgilius in Ciri:

*Magna giganteis ornantur pepla trophæis;
Horrida sanguineo pinguntur prælia cocco.
Additur auratâ dejectus cuspide Typhon:
Qui prius Ossæ conslernens atbera saxis,
Emathio celsam duplicabat vertice Olympum.*

Verum heic est, quod Ovidius, fastor. lib. III, cecinit his versibus:

*Fulgmina post ausos cælum affectare giganteis
Sumta Iovi. primo tempore inermis erat.
Ignibus Ossæ novis, & Pelion altius Ossæ
Arsit, & in solidâ fixus Olympus humo.*

Nam nullum antea commissum erat peccatum, Deus quod puniret. In Tartarum, id est, in Infernum fuisse detrusos, ostendit Pindarus, in Pythiis, ode 1:

ὅς τ' ἐν αἰνῶι Ταρτάρῳ κεί-
τη θεῶν πολέμοι,
Τυφῶς ἐκαλοντακάσαν, τὸν ποιε
Κιλίκιον θρέψε πολυώ-
ρυμον αἰτέρον, τοῦ γε μὰν
Ταίθ' ὑπὲρ κύμας ἀλιερκέες ὄχθαι
Σικελία τ' αὐτὸ πέζῃ
Σπέρνα λαχναίει τὰ κίον
Δ' ἕρηνια σωέχῃ
Νιφείας Δίττα.

*Quique in horrendo Tartaro ja-
cendo deorum hostis,
Typhæus centiceps, quem olim
Cilicium educavit multi
nominis antrum, at nunc
Et litora mare coërcens, qua sunt super Cumam,*

Siciliaque ejus premit
Pectora hispida: columna
Verò cœlestis cohibet
Nivosa Aetna.

Hyginus, μυθολογικῶν cap. CLII: Tartarus ex Tartarâ procreavit Typhonem immani magnitudine, specieque portentosa. Hic Iovem provocavit, si vellet secum de regno certare. Iovis fulmine ardenti pectus ejus percussit. qui quum flagraret, montem Aetnam, qui est in Sicilia, super eum imposuit. qui ex eo adhuc ardere dicitur. Valer. Flaccus, Ἀἰθναίων lib. II:

— Scopulâ sed maximus illis
Horror adest, Siculâ pressus tellure Typhœus.
Hunc profugum & sacras removentem pectore flammâs
(Ut memorant) prensam ipse comis Neptunus in altum
Abstulit, implicuitque vadis; totiesque cruentâ
Mole resurgentem, torquentemque angvibus undas,
Sicanium dedit usque fretum: cumque urbibus Aetnam
Intulit, ora premens. trux ille eieclat adesi
Fundamenta jugi: pariter tunc omnis anhelat
Trinacria, iniecltam fesso dum pectore molem
Commovent experiens; gemituque reponit inani.

Et Ovidius, μετμορφ. lib. v:

Vasta giganteis inieclta est insula membris
Trinacris; & magnis subiecltum molibus arget
Aethereas ausum sperare Typhœa sedes.
Nisitur ille quidem, pugnatque resurgere sæpè:
Dextra sed Ausonio manus est subieclta Peloro;
Læva Pachyne tibi; Lilybæo crura premuntur:
Degravat Aetna caput; sub quâ resupinus arenas
Eiecltat, flammamque fero vomit ore Typhœus.
Sæpè remoliri luctatur pondera terre,
Oppidaque, & magnos devolvere corpore monteis.
Inde tremitt tellus.

Idem & Virgilius tradit, Aeneid. lib. III; nisi quòd Enceladum adpellet: nempe, quum unus idemque sit, pluribus vocatus nominibus, ut antè dictum. Verba Virgilii hæc sunt:

— Horrificis juxta tonat Aetna ruinis:
Interdumque atram prorumpit ad aethera nubem
Turbine fumantem piceo, & candente favillâ:
Attollitque globos flammaram, & sidera lambit:
Interdum scopulos, avulsaque viscera montis
Erigit eructans, liquefactaque saxa sub auras
Cum gemitu glomerat; fundoque exæstuat imo.
Fama est, Enceladi semustum fulmine corpus
Vrgeri mole hac; ingentemque insuper Aetnam
Impositam: ruptis flammam exspirare caminis:
Et fessum quoties motat latus, intremere omnem
Murmure Trinacriam, & calum subtexere fumo.

Corn. Severus, in Aetnâ:

Gurgite Trinacrio morientem Iupiter Aetnâ
Obruit Enceladum: vasti qui pondere montis
Aestuat; & patulis exspirat faucibus igneis.

Hinc Philostratus, in vitâ Apolloniæ, lib. v, cap. vi: Εὐκείνοι ἢ Τυφῶνα, ἢ Ἐγκέλαδον δεδέασθαι φασι ὑπὸ τῷ ὄρει (Αἴτην.) id est: Dicunt Typhonem sive Enceladum quemdam sub Aetnâ monte ligatum. Divus Petrus, epist. II, cap. II, vers. IV: Ὁ θεὸς ἀγγέλων ἀμαρτησάντων οὐκ ἐφείλατο, ἀλλὰ στήθεϊς Ἰησοῦ παροτρύνων, παρέδωκεν εἰς κελὶν τηρεθῆναι. id est: Deus angelis, qui peccaverant, non pepercit: sed in tartarum detrusos catenis caliginis tradidit, damnationi servatos. Et divus Judas, epistola suâ, v. VI: Ἀγγέλους τι σὺν μὴ τηρεθῆναι τῶν ἑαυτῶν δεχθέντων, ἀλλὰ ἀπολιπόντων τὸ ἴδιον οἰκητήριον, εἰς κελὶν μεγάλης ἡμέρας δεσμῶν αἰδίου ὑπὸ Ἰησοῦ τέθεικεν. hoc est: Et Angelos, qui non servaverunt suam originem, sed reliquerunt suum domiciliū, iudicio magni illius diei vinculis æternis sub caligine reseravavit. Ipse Dominus ac redemptor noster Iesus Christus, apud Matthæum, cap.

*Tum sonitu Prochyta alta tremit, durumque cubile
Inarime, Iovis imperiis imposta Typhoëo.*

Non minus eleganter, quam scitè, totam hanc Italiæ oram ita describit Sil. Italicus, lib. XII:

Docet ille tepentes

*Vnde ferant nomen Baje; comitemque dedisse
Dulichia puppis stagno sua nomina, monstrat.
At hic Lucrino mansisse vocabula quondam
Cocytii memorat: medioque in gurgise ponsi
Herculeum commendat iter; quâ discidit æquor
Amphitryonides armenti vector Iberi.
Ille olim populis dictum Styga, nomine verso,
Stagna inter celebrem nunc mitia monstrat Avernum:
Tum tristi nemore, atque umbris nigrantibus horrens,
Et formidatus volucris, lethale vomebat
Suffuso virus cælo; Stygiâque per urbeis
Religionem sacer, seruum retinebat honorem.
Hinc vicina palus (fama est, Acherontis ad undas
Pandere iter) cæcas stagnante voragine fauceis
Laxat, & horrendos aperit telluris hiatus,
Interdumque novo perturbat lumine manes.
Iuxta caligante situ, longumque per ævum
Infernis pressas nebulis, pallente sub umbrâ
Cimmerias jacuisse domos, noctemque profundam
Tartarea narrant urbis. tum sulfure & igni
Semper anhelantes, coctoque bitumine campos
Ostentant. tellus atro exundante vapore
Suspirans, utrisque diu calefacta medullis
Aestuat, & Stygios exhalat in æra flatu:
Parturit, & tremulis metuendum exhibilat antris;
Interdum cavas luctatus rumpere sedeis,
Aut exire foras, sonitu lugubre minaci
Muciber immugit, lacerataque viscera terra
Mandit, & excoctos labefactat murmure monteis.
Tradunt Herculeâ prostratos mole giganteis
Tellurem injectam quater; & spiramine anhelos
Torreri late campos; quotiesque minatur
Rumpere compagem impositam, expallescere cælum.
Apparet Prochyte, seruum sortita Mimanta;
Apparet procul Inarime; quæ turbine nigro
Fumantem premit Iapetum, flammisque rebelli
Ore ejetantem, & si quando evadere detur,
Bella Iovi rursus Superis que iterare volentem.
Monstrantur Veseva juga, atque in vertice summo
Depositi flammis scopuli, fractusque ruinâ
Mons circum, atque Actna fati certantia saxa.*

Meminit & Homerus Typhonis, & domicilii ejus, Iliad. lib. II. ad quem ita commentatur Eustathius: Ἀεμα. Ὁ μῆρ. Ἐν Ἀεμοῖς, ὅτι Φασὶ τοῦ Φωῖος ἑμιδραὶ ὄντας. οἱ μὲν ἐν Κιλικίᾳ, οἱ δὲ ἐν Συρίᾳ, οἱ δὲ ἐν Πιθηνήσσι Φασὶ ἕξειν τὸ μῆρ. id est: Arima. Homerus; Ponè Arimos, ubi habere cubile Typhoëa dicunt. Quidam in Ciliciâ, quidam in Syriâ, alii verò in Pithecussis ajunt accidisse, quod fabulantur. Eâ de re Strabo etiam disputat lib. XIII & XVI. Verba ejus, libro 50 proxime dicto de Oronte flumine Antiochiam Syriæ urbem præterlabente, sunt ista: τὸ δὲ ὄνομα ἔστι Φυράσιον ἢ τὸν ὄροντα μετὰ λαβὴν, καλεῖται δὲ πῶτον. μὴ δὲ ἐν ἐπιπέδῳ πᾶσι πᾶσι τῶν κεραιῶν ἐν τῷ Φωῖῳ, ἢ δὲ Ἀεμῶν, πᾶσι ἂν ἐπιπέδῳ ἢ πῶτον. Φασὶ δὲ τὸ πῶτον πᾶσι κεραιῶν (ἢ τῶν δὲ ὄροντα) Φάσιν καλεῖται ἐν τῷ πῶτον. πᾶσι μὲν ἐν ὄροντα ἐπιπέδῳ τὸ γλῶσσο καὶ πᾶσι τὸ ἑξαιδρὸν πηλῶ. ἐκ δὲ τῶν ἑξαιδρῶν τὸ ὄνομα τῶν πῶτον. Hoc est: Is amnis, quum prius Typhon diceretur, mutato nomine, ab illo, qui in eo pontem fecit, Orontes est adpellatus. Huic loco Typhonis fulmine icti fabulam adfingunt, & Arimorum; de quibus supra dictum. Ajunt draconem fuisse; & fulminibus ictum, dum fugæ latebras quæreret, tractibus terram secuisse, & ut

fons

fons erumperet, effecisse, cui inde nomen Rexathri. ab hoc igitur Typhone nomen accepisse flumen.
Pindarus Olymp. odâ IV:

Ἄλλ' ὠ Κρόνος παῖ, ὃς Αἴτνας ἔχει,
Ἴππον βωμείεσσ' αὐτοπο-
κεφάλῃα τυφῶν ὄβριμῃ.
Sed ó Saturni filii, qui Aetnam habitas,
Onus ventosum centi-
cipitis Typhonis validi.

Ad hæc ita scholia: Ὁ μὲν Πίνδαρος τῷ τυφῶνι φησὶν ὄβριμῃ ἢ Αἴτνῃ· ὃ δὲ Καλλίμαχος τῷ
10 Ἐγκελάδῳ· ἐνιοὶ δὲ ἐν Πηλοπόννησος Φασὶ τὸ τυφῶνα· ἄλλοι ἐν Φρυγίᾳ· οἱ δὲ ἐν Σικελίᾳ· οἱ δὲ ἐν Λιγύπῳ,
ὡς ἔφη Ἡρόδοτος· οἱ δὲ ἐν τῷ ὄρει τῷ κτ' Βοιωτίᾳ. Hoc est: Pindarus equidem Typhoni impositum esse
tradit Aetnam. at Callimachus Encelado. Quidam verò Typhonem in Pithecusis referunt. alii in
Phrygiâ. alii in Sicilia. nonnulli in Aegypto: ut ἔφη Herodotus. alii in monte, qui in Bæotiâ est. He-
rodotus Typhonis ὄβριμῃ etiam Aegypto tribuit. Verùm causa hujus variationis nulla alia,
nisi quam antea indicavi. Formam Typhonis modò è Strabone cognovimus: nempe fuisse
draconem. Macrobius, Saturnaliorum lib. 1, cap. xx, de ejusdem Typhonis sociis giganti-
bus; Horum pedes in draconum volumina desinebant. Philostratus in Vnitore: Περὶ τῶν λεγο-
μένων ὄφειν ξυμπεφυκέναι τοῖς γίγαντι, ὃς ὑπογράφουσι οἱ ἐπὶ τῷ ζωγράφῳ τοῦ Ἐγκελάδου, καὶ τοῖς ἀμφὶ
αὐτῶν. id est: Item de serpentibus, qui gigantibus innati dicuntur, quos Encelado atque sociis ejus
20 pictores adpingunt. Ovidius, fastor. v:

Terra feros partus, immania monstra, giganteis
Edidit, ausuros in Iovis ire domum.
Mille manus illis dedit, & pro cruribus angves.

De eodem Typhone ita Nonnus Διονυσιακῶν lib. 1:

— Πετάρας ἢ βαρυσμαρῶν ἴχθα λαμῶν
Παιτίλῳ ἀλάλαζεν ὄμοφθόζων ὄπα θηρῶν.
Συμφυέες δὲ δράκοντες ἐπιρρώοντο λεόντων
Πορδαλίῳ· βλοσυρῶς δὲ κομῆς λιχμῶντο λεόντων·
καὶ βοείας σφρηδὸν ἐμπερῶσαντο κερταίαις
30 Οὐραίαις ἐλίκεσσιν.

— Extendens autem grave sonantium aciem gutturum
Variam obstrepebat consonantium vocem ferarum.
Congeniti autem dracones irruebant, instar
Pardorum. terribiles autem comas lambebant leonum:
Et bovinis circulatim cingebantur cornibus
Postremis voluminibus.

Et de toto ejus exercitu, lib. xxv:

— Οὐρανοφόρος δὲ
Μῆν' ὀδοιμήζας ὀφιδέας ἦας ἀφίρην
40 Εὐί' ἔχραε πῶσι Διὸς περὶ μῶν, ἂν ὑπὲρ ὤμων
Ἀμφιλαφεῖς ἐκάπερθεν ἀμοιβάδας ἔρπον ὑδραῖ,
Ἰδρῆς Ἰναχίης πολὺ μείζονες· αὐτὴ δὲ Λέρνης
Ἀσπυρῆς σφραζόν ἐν αἰθέρι, γείτονες ἄστρων.
Ἰλήθεις Ἰολαῖ· σὺ δὲ Δίμας ἐφλεζες ὑδρῆς,
καὶ μόν' Ἡρακλῆος μόν' ἠεπαζεν ἄνομα νίκης.

— Thyrsiger verò,
Solutus amputans serpentinus filios terra,
Bacchus irruit omnibus, Iovis dux: quorum super humeris
50 Copiose utrimque per vicissitudinem fluebant hydra,
Hydrâ Inachiâ longè majores. pro Lernâ verò
Instabiles sibilabant in athere, vicini astris.
Propitius sis Iolæ: tu enim corpus combussisti hydrae,
Et solus Hercules solus rapuit nomen victoriae.

Virgilius, Aeneid. lib. VIII, de Hercule:

Te Stygii tremuere lacus, te janitor Orci
Ossa super recubans antro semesa cruento.
Nec te ulla facies, non terruit ipse Typhoeus.

Ardus,

*Arduus, arma tenens: non te rationis egentem
Lerneus turbâ capitum circumstetit angvis.*

Et Aeneid. lib. VI:

*Et centumgeminus Briareus, ac belua Lerne
Horrendum stridens.*

Silius Italicus, lib. VI:

*Quantis armati caelum petiere gigantes
Angvibus.*

Ovidius, tristium lib. IV, eleg. VII:

— *Serpentipedesque gigantes,
Centimanumque Gygen.*

Item, μετμορφ. lib. III:

Et quo centimanum dejecerat igne Typhoëa.

Cornelius Severus de Aetnâ:

*His natura sua est alvo tenus. ima per orbis
Squameus intortos sinuat vestigia serpens.*

Higynus, loco prædicto: *Tartarus ex Tartarâ procreavit Typhonem, immani magnitudine, specieque portentosa: cui centum capita draconum ex humeris enata erant.* De manuum, capitumque multitudine etiam ex Hesiodo ac Pindaro intelleximus supra. Quæ cuncta sanè haud perinde falsò cecinerunt poëtæ isti antiquissimi. in talem quidpe formam eos conversos refert & ipsa sacrosancta theologia: ut in libro geneleos, cap. III: ubi disertè serpens adpellatur ipse omnium cacodæmonum princeps, qui hominem à Dei obedientiâ seduxit. & apocal. cap. XII, vers. IX: ubi idem ὁ δράκων ὁ μέγας, ὁ ὄφις ὁ ἄρχαῖος, ὁ καλέμενος διάβολος καὶ σατανᾶς, ὁ πλανῶν τὸ οἰκουμένῳ ὄλλω. id est: *draco ille magnus, serpens ille vetus, qui vocatur diabolus & satanas, seducens omnem terrarum orbem.* Tempus gigantei belli, quo acerrimus iste humani generis hostis lapsus est, ostendit ex Aegyptiorum theologiâ Diodorus lib. I: nempe accidisse id ἐξ ἐξάρχης ἡρώτων ἀνθρώπων. id est: *circa primam hominum generationem.* Et, cum Aegyptiis sentiens, Hesiodus ita canit loco supra citato:

— Σφετέρω δὲ ἤχθητο πατρὶ
Ἐξ ἀρχῆς. Id est: *Suo infensi erant parenti
Ab initio.*

Porro de Typhone & sacris, quæ ei fiebant ab Aegyptiis, ita tradit Plutarchus, in prædicto libro de Iside: τῶν δὲ τυφῶν ἡμαρτωρίων ἐ σωπτε μμρίων διώαμιν, ἐπ δὲ ψυχόρραγῶσιν καὶ σφιδάξασιν, ἐπὶ αἷς παρηγορήσι θυσίαις. Ἐ παύνησιν, ἐπὶ δὲ πάλιν ἐκταπῆνοσι, καὶ καθυβρίσιν ἐν ἡσιν ἐορταῖς. Id est: *Typhonis autem obscuratam atque contritam potentiam, adeoque semianimem, & instante interitu trementem, interdum sacrificiis quibusdam demulcent atque leniunt, interdum contra in aliis festis deprimunt, contumeliisque adficiunt.* Ergo non penitus potentia ejus exstincta est. Et rectè quidem. sic enim ipse Dominus Jesus Christus loquitur apud Joannem in Evang. cap. XII, vers. XXXI: *Νῦν ὁ ἄρχων ἔ κρίσιν τῆς ἐκκλησίας ἔξω.* id est: *Nunc princeps hujus mundi ejicietur foras.* & divus Paullus in epist. II ad Corinth. cap. IV, 40 vers. IV: *Ἐ τὸς ὁ θεὸς ἔ αἰῶν τὰ τὰ ἐπὶ φλωρετὰ νοηματα τὰ ἀπίστων, εἰς τὴν μὴ ἀνάλειψιν αὐτῶν τὴν φωτισμὸν ἔ εὐαγγελίῳ τὸ δόξης ἔ χροσῶ, ὅς ἐστιν εἰκὼν ἔ θεοῦ ἔ ἀοράτου.* Hoc est: *In quibus deus hujus seculi excacavit mentes infidelium, ne irradiet eos illustratio evangelii gloriæ Christi, qui est imago Dei invisibilis.* Plutarchus, sub initium dicti libri: ὁ δὲ τυφῶν πλέμιν τῆ θεῶ ἰσίδι, καὶ δι ἀγροίαν καὶ ἀπάτην πτυφωιδρῶ, καὶ διασπῶν ἔ ἀφανίζων τὸ ἱερὸν λόγον, ὃν ἡ θεὸς συνάγει καὶ σωθῆσιν, ἔ σφιδάδωσι πῖς πλεμῖνοις θώσεως. id est: *Typhon autem inimicus deæ Isidi, ob inficitiam erroremque inflatus, discerpit aboletque sacram doctrinam, quam dea colligit, componit, traditque divinitati comparande initiatis.* Julianus, in prædictâ epistolâ ad Serapionem: ὁ δὲ αὐτὸς λόγος ἔ τὸ κατὰ τὰ χεῖρα θεμάτω καὶ ἔ τὸ πῆρορον τῶ διῶ, ἔ σφες τῶ ἔ πτερὸς ἀμυλλῶσιν ἀγροῦ διώαμιν. id est: *Eâdem ratione centimanus Briareus juxta ipsum Iovem collocatur, & cum 50 patris potentia certat.* Plutarchus eodem libro: οὐ δὲ αἰὰ τῶ φροσῖν ἔ πικρατῶν τὸ τυφῶν ἔ πλεμῖν δὲ κερταμένῳ ἔ τὸ ἡρώσεως ἔ σωδομένῳ, αὐτῶς αἰαδῶσιν, καὶ ἀσμάχασιν σφες τὸ ἔρον. Hoc est: *Non semper victoriam obtinere corruptelam Typhonicam: sed sæpe victam à vi procreatrice, atque vincitiam, rursus emergere, & cum Iove decertare.* Hæc ita Aegyptii. Magi quoque Persarum de hoc inter Deum Satanamque perpetuo certamine multa tradiderunt: quorum nonnulla refert Plutarchus ibidem, his verbis: *παμπάλαι αὐτῆ κατὰ τὴν ἐκ θεολόγων καὶ νομοθετῶν εἰς τὴν πηγάς καὶ φιλοσόφως δόξα, τῶ δὲ ἀλλῶ ἀδῶσπον ἔχμασα, τὸ δὲ πῖσιν ἔαυρα καὶ δὲ σφῆ ἀλάπῶν, σφῆ ἐν λόγοις μόνον, ἔδὲ ἐν φημίαις, ἀλλὰ ἐν τὴν τελοσπῶν, ἐν τὴν θυσίαις, ἔ βαρβαροῖς καὶ ἔλλῆσι*

Ελληνικὴ πλάξ ἠθερομένω, αἰς ἕν' ἄντρ' ἔαλερον ἔακον βίον ἀναρῆται τῷ αἰσμάτω τὸ πᾶν ἔπ' εἰς
 ἐστὶν ὁ κρατῶν καὶ κατ' ὄντων ὡς περὶ οἴαν ἢ ἡρὶ πηλίκους χαλίους λογ., ἀλλὰ πλάξ καὶ μινυγμία κα-
 κῶς ἐραχθῶς· μάλλον ἢ μηδὲν, αἰς ἀπῶς εἰσῶν, ἀκραῖον ἐν τῷ ἡμ' Φίσινας Φερῶς· ἔδου ἐπὶ πῶν εἰς
 ταμίας, ὡς περὶ νάμα, τὰ πρῶτα καπηλικῶς ἀναμένον ἀνακεραμίζου ἡμῖν, ἀλλ' ὅτι δὲ ἑαῖν ἐναίαν
 δεχθῶν, ἔδου ἐπὶ πῶν δωάμεων, τ' μὲν ὅτι τὰ δεξιά, καὶ κατ' ὀρθῶν ὑψηλῶν, τ' δὲ ἐμπλυν ἀνα-
 στεφῆς καὶ ἀνακλώσης, ὁ πηθῶ μινυγμίας, ὁ πρῶτος, αἰς καὶ μὴ πᾶς, ἀλλ' ὁ πηθῶ ἔτ' ἔμ' πηλύνω,
 ἀνάμαλ' καὶ πικρῶ γέρονε, ἔ μινυγμίας πᾶς δεχθῶν. εἰ δὲ ἔδου ἀνάμαλ' πεφικῶς ἡμεῶν,
 αἰτίαν δὲ κακῶ τὰ γὰρ ἐστὶν αἰσθῶν, δὲ ἡμεῶν ἰδίας καὶ ἑξ ἑλῶν, ὡς περὶ ὀρθῶν. ἔ κακῶ τ' Φίσινας ἑξῆς.
 καὶ δὲ καὶ τὰ πῶν πλείους ἐσφῶνται. νεμίσει δὲ, οἱ μὲν ἡμεῶς εἶναι δύο, κατὰ πρῶτον αἰτιῶν, τ' μὲν
 10 δὲ ἀραθῶν, τ' δὲ Φαύλων δημιγρον' οἱ ἦ, τ' μὲν ἀμείνων, Θεῶν, τ' δὲ ἔπειρον, Δαίμονα καλῶν· ὡς περὶ
 Ζωροάστρου, ὁ μὲν δὲ, ὅν περὶ ταμίας ἐστὶ τ' Τρωϊκῶν γιγόνται περὶ σφῶν ἐπεροδόν. ἔτ' ἔν σκαλῶ
 τ' μὲν, Ὡρομαζῶν, τ' ἦ, Ἀρῆμανιον καὶ σφῶν Φαίνεο, τ' μὲν ἐκείνου Φωτῆ μαλίστα τ' αἰσθῶν, τ' δὲ
 ἐμπλυν σκῶν καὶ ἀγῶν, μείον ἢ ἀμφοῖν τ' Μίθρεν εἶναι· διὸ ἐ Μίθρεν Πέρσων τ' μεσῆν οἰομαζῶν.
 ἐδδαξῆ μὲν τῷ ὀκτώ ἡμέρας, καὶ χαρῆσθαι, τῷ δὲ ἀποτρέποντα καὶ σφῶν πᾶ. ἔ μιν κακῶν πολλαμυθῶ-
 νη πηθῶ τ' ἡμῶν λέγουσιν. οἱ καὶ πᾶτα ἐστὶν· ὁ μὲν Ὡρομαζῶν καὶ κατὰ πρῶτον Φαίνεο, ὁ δὲ Ἀρῆμανιον καὶ
 20 ἑξ ἑλῶν, πολυμῶν ἀλλήλων· ἔ ὁ μὲν ἐξ ἡμεῶς ἐσθῶν, τ' μὲν πρῶτον Εἰσῶν, τ' ἦ δὲ Πέρσων Ἀλη-
 θείας, τ' ἦ τῶν Εὐνομίας, τ' ἦ λοιπῶν τ' μὲν Σοφίας, τ' ἦ Πλάτων, τ' ἦ τ' ὅτι πῶν καλοῖς ἡδῶν δημιγρον' ὁ
 ἦ τῶν αἰσθῶν αἰτιῶν, ἰσῶν τ' ἀρῶν, ἐπὶ τ' ἡμεῶν εἰσαρμένῶν, ἐν τ' Ἀρῆμανιον, λοιμῶν ἐσθῶ-
 νη καὶ ἡμῶν, ἔδου τῶν ἀνάμαλ' Φηρῶν παρὰ πᾶσιν ἀφῶν ὀρθῶν. Θεοσωμῶν δὲ φησὶ, καὶ ὅτι
 30 μᾶλλον αἰὰ μέρ' τεταγμένα ἐστὶ τ' ὀκτώ, τ' ἦ κρατῶν, τ' ἦ κρῶν, ἀλλὰ ἦ τεταγμένα μᾶλλον καὶ πολε-
 μῶν ἐκατῶν τ' ἦ ἑτέρ' τ' ἐπειρον· πᾶ δὲ ἀπολείποντα τ' ἀδῶν, ἔ δὲ μὲν ἀδῶν πῶν δαδαμῶν
 ἐσθῶν, μὴ πηθῶ δεσμένους, μὴ πηθῶ πῶν πῶν. ἔ μὲν ἔν μᾶλλον μυθολογία πῶν ἐκ τῶν πῶν. Hoc
 est: Vetustissima ab sacrarum rerum professoribus & legumlatoribus derivata est opinio, auctore in-
 cognito, fide firmâ & indelebili, non in sermonibus ea tantum & rumoribus, sed & in mysteriis ac
 sacrificiis, tam barbaris, quam Græcanticis exstans: neq. casu ferri, & à fortunâ pendere uniuersum,
 mente, ratione, ac gubernatore destitutum: neq. unicam esse rationem, qua contineat id & dirigat,
 tamquam clarum, aut ferre moderans. sed quum multa è bonis iuxta ac malis sint confusa, imò nihil
 hac natura sincerum, ut verbo dicam, proferat: non esse unum aliquem promum, qui è duobus doliis
 res nobis, veluti aliquem liquorem cauponis in morem, distribuât, atque misceat. ergo à duobus prin-
 30 cipiis contrariis, aduersisq. duabus facultatibus, quarum altera ad dextram, & rectè ducatur, altera
 retrorsum auertatur, atque rescedat, cum vitam esse mixtam, tum ipsum mundum (si non uni ver-
 sum; cum saltem, qui ad terram est, & Luna subjacet) inæqualiter ferri, variisque & omnis generis
 motibus agitari. Etenim, si nihil sit absq. causâ, & mali causam bonum non præbet: necesse est, in na-
 turâ, ut boni, ita etiam mali ortum peculiarem, suumq. principium exstare. Atq. hæc quidem senten-
 tia plerisq. & iisdem sapientissimis probatur. Existimant namq. alii, duos esse deos, quasi contrariis
 deditos artibus: ut bona alter, alter mala opera conficiat. Alii eum, qui est melior, Deum; qui deter-
 40 rior, Demonem vocant. in quâ sententiâ fuit Zoroastres magus; quem narrant 15 annis antiquio-
 rem bello Trojano. Is melioris nomen Oromazen, peioris Arimanium perhibuit. addiditq. hoc enun-
 tium de rebus sub sensum cadentibus: illum maximè similem esse luci; hunc tenebris, & ignorantia.
 40 medium horum esse Mithren. quapropter etiam Mithren Persæ mediatorum, seu internuntium
 nuncupant. docuitque Zoroastres votivas, & pro gratiis agendis oblatas victimas illi immolandas;
 huic auerruncandi mali causâ institutas, & tetricas. Ceterum multa quoq. illi de diis fabulosa nar-
 rant. cujusmodi sunt ista: Oromazen natum ajunt è luce purissimâ, Arimanium è caligine. eos bel-
 lum inter se gerere. sex deos fecisse Oromazen. primum Benevolentia; secundum Veritatis; tertium
 Aequitatis; reliquos, Sapientia, Divitiarum, & Opificem voluptatis, que honesta consequitur. Ari-
 manium totidem numero deos, his aduersu efficienteis. Appetere porro fatale tempus, quo necesse sit
 Arimanium peste ac fame, quas ipse induxerit, omnino perdi, atq. aboleri. Theopompus verò ait de
 sententiâ magorum, vicibus ter mille annorum alterum deorum superare, alterum succumbere: & per
 alia tria annorum millia bellum eos inter se gerere, pugnare, & alterum alterius opera demoliri: tan-
 50 dem verò Plutonem deficere: & tunc fore homines beatos, neq. alimento utenteis, neq. umbram fa-
 cienteis. Hoc modo fabule se habent magorum. Non omnia mehercules sunt μυθολογία, sed
 multa vera, & sacris literis maximè consentanea. quid enim illud de boni numinis mali-
 que dæmonis ἀντιεχρήσι aliud esse dixeris, quam Dei, rerum omnium conditoris, & Sata-
 næ æternum dissidium? quis nescit, Deum esse auctorem omnis boni: dæmonem verò om-
 nis mali: quis ignorat, Deum non modò luci esse simillimum, sed ipsam lucem æternam;
 dæmonem verò perpetuam caliginem? unde etiam à Paulo in epist. ad Ephesios, cap. vi,
 v. xii, adpellatur κρομμυειώτης ἡ σκοτία ἡ αἰών. τῆς, id est, princeps, seu imperator tenebrarum
 hujus sæculi. Deus certè in principio omnia bona creauerat. at Satanus, cum in se ipso, tum

in mortalibus etiam, postquam caelo excidit, omnis mali fuit principium, & nunc etiam est causa. Vnde illud est Plutarchi, jam antè recitatum: τυφὸν πᾶσι πρῶτα πρῶτα, ἐνέπλησε κακῶν γλῶσσος ἢ μοῖρα τε πᾶσι καὶ ἡμετέροις. id est: Typhon, omnibus conturbatis rebus, terras omnibus, omniaque maria malis implevit. Quò pertinet & illud Ciceronis, lib. III de legibus: Noster verò Plato Titanum è genere statuit eos qui, ut illi caelestibus, sic hi adversentur magistratibus. & quæ Ovidius Ponticorum lib. II, eleg. II, scribit:

Non ego concepti, si Pelion Ossa tulisset,
Clara me à tangi sidera posse manu:
Nec nos, Enceladi dementia castra secuti,
In rerum dominos morvimus arma deos.

Ceterum, quod Plutarchus supra dixit, Aegyptios Typhonem interdum sacrificiis quibusdam demulcere ac delinire; id idem est, quod postea de Persis ait, eos Arimano victimas, averruncandi mali causâ, instituere tetricas. Hoc verò omnibus totius orbis gentibus commune fuit. sic namque Romani quoque eidem deo *Averrunco* sacrificaverunt, uti mala depelleret. sic Græci suo ἀποτροπαιῶ δαίμονι, Plutarchus, eodem libro de Iside: ὁ δὲ Ξενοκράτης καὶ τῶν ἡμερῶν πρὸς Διοφράδου, ἐν τῶν ἱεροῦν ὅταν ἀληθεῖς ἴνας, ἢ καπιτῆς, ἢ νησίαις, ἢ δυσφημίαις, ἢ ἀρχολογίαις ἔχουσιν, ἢ τῶν ἡμερῶν, ἢ τε δαιμόνων οἰεῖται προσήκοντες ἔσθαι, ἀλλὰ εἶναι φύσις ἐν τῷ ἀεὶ ἐχόντι μεγάλῃς ἐιργασίαις, δυστροπίας καὶ σκυθρωπίας, καὶ χαίρειναι πρὸς πᾶσι, καὶ τυγχάνουσι πρὸς ἄλλο χεῖρον ἔσθαι. hoc est: *Xenocrates* etiam nefastos dies, & ferias, in quibus verbera, planctus, jejunia, mali omnis voces, aut obscena dicta usurpantur, neque deorum convenire venerationi, neque bonorum genitorum, censet. sed esse in aëre quasdam naturas magnas, validasque, easdem tetricas, ac morosas, quæ ejusmodi delectentur rebus; & ubi eas consequuta sint, ab reliquo maleficio abstineant. De Slavis, ita Helmoldus, lib. I, cap. LIII: Est autem Slavorum mirabilis error. nam in conviviis & comotationibus suis pateram circumferunt, in quam conferunt, non dicam consecrationis, sed execrationis verba, sub nomine deorum, boni scilicet atque mali; omnem prosperam fortunam à bono deo, adversam à malo dirigi proficientes. idè etiam malum deum suâ lingua Diabol, sive *Czerne boch*, id est, *Nigrum deum* adpellant. De Indo quodam juvene, è Brachmanum ordine, ita Franciscus Saverius in epistolâ: Quum ambo simul essemus, is mihi arcana quedam commisit. Primum à ludi rectore hoc aqi, ut, quos habiturus est, auditores jurejurando compellat, numquam se ea, quæ audituri sint, mysteria revelaturos. quorum unum erat, ne unquam profiterentur adorandum esse creatorem cæli & terræ, qui in cælis est: sed potius idola, quæ demonia esse sciebant. Sed quis ignorat, non tantum Asiaticas & Africas hodiè, verum etiam Americanas genteis diabolium magis venerari atque colere, quàm Deum cælestem; quem rerum omnium esse conditorem fatentur? Hunc sua sponte ajunt bona hominibus conferre: illum precibus sacrificiisque deliniendum, ne mala inferat; sed propitius averruncet, ac depellat. Idem olim, cum reliquis gentibus omnibus, fecisse & Celtas nostros, Sarmatis sive Slavis conterminos, quis dubitet? quum apud ipsos quoque nequissimi sacerdotes veram dei naturam ac voluntatem sibi solis in arcano habuerint, per fabulas reliqua θεολογία imperito vulgo implicantes verius, quàm explicantes. Sed disertissimis hoc testatur verbis Procopius, rerum Gothicarum lib. II, de Sveonibus & aliis Germaniæ gentibus septentrionalibus. θεὸς ἄνθρωπος, inquit, καὶ δαίμονας πολλὰς σέβουσιν, ἀερίους τε καὶ ἀέριους, ἐστῆς τε καὶ ἡμετέροις, καὶ ἄλλα ἄλλα δαιμόνια, ἐν ὕδασι πηγῶν τε καὶ ποταμῶν εἶναι λεγόμενα. id est: Deos, ac demonas plurimos colunt, caelestis simul atque aërius, simulque terrestres, & marinos, & nonnulla alia demonia, quæ in fontium fluminumque undis esse traduntur. De iisdem gentibus ita Mag. Adamus Bremensis: Nania, quæ in ejusmodi ritibus libatorii fieri solent, multiplices sunt, & inhonestæ; idèque melius reticenda. Verum de his fatis, superque.

C A P. XXXII.

De creatione hominis; de anime immortalitate, & eternâ vitâ; de lapsu hominis; de terrarum inundatione; & de fine hujus mundi.

RIMVM mortalium ADAMUM à Deo è terra fuisse conditum, omnes itidem crediderunt gentes. nam hinc maximè est, quòd *Terram matrem* pro deâ coluerunt: hinc item, quòd singulæ gentes apud se è suo solo primos homines editos prædicarunt. Germanos verò non modò Adami è terrâ formationem, sed etiam nomen MAN, & patrem seu conditorem THEUT scivisse, jam sæpius dictum, maximè verò cap. IX è Tacito ostensum est. Ad eundem Adamum pertinere, quæ Aegyptii de primo mortalium tradidère, sub variis unius adpellationis dialectis THAM, MANERUS, MEN,